

met een ingrijpende wijziging van de lager-onderwijs-wet de weg naar de gelijkstelling van openbaar en bijzonder lager onderwijs geëffend.¹

Kuyper niet alleen; Anti-Revolutionairen en Christelijk-Historischen niet alleen. Uit artikel 36 van de gereformeerde geloofsbelijdenis werd in datzelfde jaar, 1905, door de Gereformeerde Kerken de zinsnede geschrapt waarin de Dordtse Synode bijna drie eeuwen vroeger aan 'Koningen, Prinsen en Overheden' óók tot taak gegeven had 'om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valse godsdienst, om het rijk des antichrists te gronde te werpen' – een tegen het katholicisme gerichte aansporing welke zich kwalijk verenigen liet met de coalitie die de beide protestants-christelijke partijen aangegaan waren met de Rooms-Katholieke Staatspartij – de steeds invloedrijker woordvoerdster van een tweede achtergesteld volksdeel, de rooms-katholieken. Achtergesteld onder de Republiek, formeel gelijkgesteld in 1796, materieel bepaald niet – toen niet, en evenmin in het Nederland van de negentiende eeuw.

Schaepman en de katholieken

Ook bij wat Rogier de 'katholieke herleving' genoemd heeft, willen wij in het staatkundige korte tijd stil staan. Voor de katholieke Nederlanders gold immers, als voor de gereformeerde, dat zij, toen in mei 1940 de Duitse aanval kwam – inleiding tot een bezetting die vijf jaar zou duren – goeddeels nog leefden uit een gedachtenwereld die in die vorige eeuw haar vorm gekregen had. Langzaam verplaatsen zich de geestelijke stromingen die het leven van een volk bepalen – langzaam, en diep onder de snelle kabbeling van gebeurtenissen aan de oppervlakte.

In 1883, vier jaar na de oprichting van het Centraal Comité van Anti-Revolutionaire Kiesverenigingen, legde de priester Herman Schaepman, pas lid van de Tweede Kamer, met zijn *Proeve van een program* het fundament voor een aparte, uit rooms-katholieken bestaande politieke partij. Hoon van de zijde der liberalen bleef hem niet bespaard. Rond tien jaar tevoren had trouwens al de Leidse hoogleraar Buys in het gezaghebbendste liberale maandblad, *De Gids*, betoogd dat geen verstandig man vertrouwen kon schenken aan een katholiek. 'Het wemelde van verder heel fatsoenlijke lieden in wie de onverwoestbare overtuiging leefde dat het simpel katholiek-zijn iemand hoorde uit te sluiten van hoge en bepaald van unieke functies.

¹ A.v., p. 214.